

Раскрыта специфика и структура экзистенциального переживания как важного явления в развитии внутреннего мира личности и основной предпосылки формирования индивидуальных ценностей личности.

На основе проведенного комплексного эмпирического и герменевтического исследования экзистенциальных переживаний в раннем юношеском возрасте создано и обоснованно динамическую схему экзистенциального переживания.

Ключевые слова: экзистенциальные переживания, ранний юношеский возраст, герменевтический метод, когнитивный компонент, конативный компонент, эмоциональный компонент, временная перспектива, смысловая последствие.

Стаття надійшла до редколегії 23.09.2015

УДК 159.316.474

Н. І. СЕРДЮК

м. Бердянськ

serdyuk_nata@mail.ru

СПЕЦИФІКА РОЗУМІННЯ АТРАКЦІЇ ВЧИТЕЛЯМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ПСИХОЛОГАМИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

Стаття присвячена розкриттю специфіки розуміння феномена атракції вчителями та практичними психологами загальноосвітніх шкіл. Подано експериментальні дані дослідження щодо особливостей розуміння педагогами та практичними психологами поняття атракції. З'ясовано, які фактори, на їхню думку, сприяють формуванню позитивних підліткових міжособистісних стосунків з однолітками та, які перешкоджають утворенню й збереженню дружніх стосунків серед підлітків. Проаналізовано заходи, форми виховної роботи класних керівників, а також психодіагностична та психокорекційна робота практичних психологів, щодо формування позитивних взаємин між підростаючими особистостями.

Ключові слова: атракція, педагог, психолог, підлітковий вік, міжособистісні стосунки.

Стосовно сучасного стану питання прояву атракції в підлітковому віці, то воно є досить актуальним у контексті навчально-виховного процесу. Підлітки значний проміжок свого часу проводять у школі і тісно спілкуються не тільки з однолітками, а й з учителями та з практичним психологом навчального закладу. Внесок дорослих у розуміння підлітками феномена дружби, побудови позитивних міжособистісних стосунків та формування атракції в цілому є досить важливим, саме вони і допомагають учням зрозуміти психологію цих стосунків. Адже від вдалих позитивних міжособистісних стосунків підлітків залежить, як їхня навчальна успішність, так і їхній психологічний стан. Але для того, щоб правильно пояснити їм норми та принципи міжособистісного спілкування з однолітками, в основі яких лежить атракція, педагоги повинні самі досконально зрозуміти це явище та в доступній формі донести своїм ученикам.

Проблема атракції цікавила, як зарубіжних, так і вітчизняних учених: Ф. Хайдер, Т. Ньюком, Г. М. Андрєєва, З. Рубін, З. О. Кіреєва, В. М. Куніцина, І. П. Волков, Е. С. Кузьмін, Н. Ф. Федотова та ін. Ряд науковців (Л. Ф. Анн, І. С. Булах, Л. В. Долинська, А. М. Прихожан, Н. М. Толстих та ін.) наголошували, про значущість емоційних стосунків у освітньому процесі, зазначаючи, що сучасна школа не повною мірою дбає про позитивний емоційний стан дитини, а сприяє формуванню формально-байдужо-негативних емоцій більшості учнів щодо себе та однолітків.

Метою статті є висвітлити специфіку розуміння атракції вчителями та практичними психологами загальноосвітніх шкіл.

Щоб з'ясувати особливості розуміння вчителями та практичними психологами підліткових міжособистісних стосунків, нами було проведено анкетування, в якому взяло участь 6 практичних психологів та 54 класних

керівників восьмих і дев'ятих класів загальноосвітніх шкіл Запорізької області, серед яких 20 класних керівників досліджуваних класів і 24 класних керівника класи, яких не брали участі у дослідженні.

Перш за все нас цікавило, як вчителі та практичні психологи відповіли на запитання «Що Ви розумієте під поняттям «привабливість»?». Результати опитування з цього питання дозволили дійти висновку, що 50,00% досліджуваних під поняттям привабливості розуміють зовнішню красу: гарне обличчя та статура, охайна зачіска, стильний одяг. Разом з тим, вони також виділяють внутрішню красу особистості, що викликає привабливість, а саме відкритість, доброзичливість, щирість, вміння слухати. На думку 61,67% педагогів та психологів, привабливість можна охарактеризувати такою якістю, як комунікабельність. Виокремлення вчителями та практичними психологами саме таких факторів прояву атракції можна пояснити тим, що спостерігаючи щодня за стосунками підлітків з їхніми однолітками, вони дійшли висновку, що для досліджуваного віку характерний прояв атракції у вигляді комунікацій, відкритості та приємної зовнішньої та внутрішньої краси.

Як показують отримані дані, розуміння вчителями та практичними психологами цього явища майже однакові. Однак, слід зауважити, що майже всі вони не змогли сформулювати правильного визначення поняття привабливості, бо кожен з них виокремлював лише одну із сторін атракції як психологічного явища.

Особливу увагу привернуло питання «Як Ви вважаєте, які фактори впливають на появу дружніх стосунків серед підлітків?». Отримані результати дослідження дозволили констатувати той факт, що переважна більшість досліджуваних 81,67% до факторів, що впливають на появу дружніх стосунків серед підлітків, віднесли спільні інтереси учнів, що є досить важливим фактором у формуванні атракції між підлітками. 71,67% досліджуваних – привабливу зовнішність підлітків, під якою вони розуміють «симпатичне обличчя, красиву фігуру, доглянуте волосся», «вміння гарно виглядати та бути стильним» тощо. Адже саме в підлітковому віці актуальне за-

гострення уваги, щодо власної зовнішності, для них дуже важливо, в першу чергу, самим усвідомлювати себе зовнішньо привабливими. На думку, 61,67% респондентів, вміння спілкуватися є одним з ключових факторів появу підліткової дружби. Спілкування в цьому віці займає провідне та важливе місце, через нього підлітки мають можливості ділитися таємницями, успіхами, переживаннями зі своїми однолітками, а також удосконалювати свої комунікативні вміння. 26,67% педагогів та практичних психологів вважають, що близьке місце проживання також впливає на появу дружніх міжособистісних стосунків серед підлітків. Цей фактор також має вплив на формування атракції у підлітковому віці. Близьке місце проживання дає можливість частіше зустрічатися один з одним та підтримувати значущі стосунки. Хочеться також зауважити, що 71,67% досліджуваних вважають, що підліткової справжньої дружби взагалі не існує, тобто підлітки вони не здатні безкорисливо та щиро спілкуватися один з одним, відкрито та чесно будувати дружні стосунки між собою, проявляти співчуття та підтримку. І лише 26,67% опитаних схильні до того, що дружба серед підлітків інколи зустрічається, але триває не довго. Взагалі, педагоги та практичні психологи дійшли до висновку, що прояв справжньої дружби в зазначеному віці явище досить ймовірне, але поодиноким.

Виходячи з цього, наступним нашим завданням було з'ясувати, які фактори, на думку вчителів та практичних психологів, перешкоджають утворенню та збереженню позитивних міжособистісних стосунків серед підлітків. На активне формування особистості в цьому віці, має вплив сім'я та зовнішні чинники, що зумовлюють вияв факторів, які негативно впливають на формування атракції серед підлітків. На думку вчителів та практичних психологів, можна виокремити три фактори, які перешкоджають створенню та зберіганню міжособистісних стосунків підлітків з однолітками. До першого 50% респондентів, віднесли вплив дорослих та інших дітей, на їхню думку, дорослі досить часто перешкоджають створенню дружніх стосунків між підлітками, висловлюючи своє невдоволення та заборону товаришувати з обраним другом, критикуючи типи поведінки та стилі спілкування тощо.

Також не менш важливий негативний вплив на формування дружніх стосунків підлітків мають інші їх однолітки, які намагаються завжди привертати увагу до власної особистості. Адже в підлітковому віці достатньо поширені такі явища, як заздрість, антипатія, що спонукають їх чинити аморально по відношенню до інших ровесників. Це проявляється в обривуванні один одного, поширенні негативних чуток, провокуванні агресивності.

Другим фактором є конфліктність, який виділили 38,33% досліджуваних. На їхню думку, конфліктність є характеристикою для підліткового віку. Вона проявляється не тільки по відношенню до дорослих людей, й до однолітків, що дуже часто призводить до руйнування позитивних взаємин підлітків з однокласниками. Більшість конфліктів, що виникають серед хлопців та дівчат мають непередбачуваний та імпульсивний характер. У більшості випадків причиною появи конфлікту є бажання підлітка зберегти свою індивідуальність, самостійність та самодостатність. Проте залишається деякий відсоток підлітків, що не можуть пояснити причини своєї конфліктності.

І останнім фактором, що перешкоджає створенню та збереженню дружніх стосунків підлітків, на думку 13,34% вчителів та практичних психологів, є зміна їх характеру. У підлітковому віці відбувається становлення та повноцінне формування характеру особистості та взагалі їхньої «Я-концепції». Вони намагаються випробувати на практиці різноманітні форми, стилі та типи поведінки й діяльності, що вказує на причину частих змін у рисах їхнього характеру. Дуже часто у підлітків змінюються особистісні характеристики, зі спокійних і врівноважених вони стають енергійними і нетерплячими, що і призводить до розчарування, що призводить до розриву дружніх стосунків з однолітками.

Для більш повного аналізу розуміння вчителями підліткової атракції нами було розглянуто психолого-педагогічний досвід щодо формування атракції до однолітків у підлітковому віці. За результатами відвіданих виховних заходів можна зробити висновок, що всі класні керівники приділяють достатньо уваги особливостям підліткового спілкування. Однак слід зауважити, що в основ-

ному переважна більшість педагогів робить акцент на якості спілкування підлітків з дорослими, батьками, ніж з однолітками. Вони не приділяють достатньої уваги міжособистісним стосункам підлітків з ровесниками, адже саме ці взаємини відіграють важливу та вирішальну роль у формуванні повноцінної, самостійної особистості. Також не надають достатньої уваги їхньому спілкуванню з підлітками, адже позитивна взаємодія вчителів з учнями є запорукою розвитку в них відкритості, комунікабельності та дружелюбності [1].

Проаналізувавши виховні плани вчителів, ми чітко побачили, що при плануванні виховних заходів простежується формальність та певна безсистемність. Це проявляється в тому, що більшість класних керівників, плануючи свою виховну роботу, поверхнево та однобічно зачіпають проблему міжособистісних стосунків підлітків. Як правило, ті заходи, що заплановані, мають традиційне спрямування на формування тактовного та шанобливого ставлення до оточуючих, а особливо до дорослих. Проаналізувавши виховних заходів, було з'ясовано, що лише в 20% вчителів було заплановано різні бесіди про формування позитивних міжособистісних стосунків підлітків, зокрема дружби (бесіди «Яким повинен бути друг», «Спілкування з товаришами»). Слід зауважити, що класні керівники, плануючи свою виховну роботу, не завжди обґрунтовано та послідовно підбирали ефективні методи роботи з учнями.

Водночас, аналізуючи виховні заходи, ми з'ясували, що більшість педагогів (85%), складаючи виховний план, зовсім не передбачають спільної роботи з шкільним психологом, хоча саме він може досить глибоко та ґрунтовно пояснити особливості підліткової симпатії, дружби та кохання.

Стосовно роботи шкільних психологів щодо формування атракції до однолітків у підлітковому віці, то викликає занепокоєння той факт, що практичні психологи також не передбачають спільної діяльності, яка б стосувалася цієї проблеми. Це зумовлювалося тим, що робота практичних психологів навчальних закладів в першу чергу базується на основі запитів відділів освіти та адміністрації школи. До таких запитів, як правило, відноситься діагностична робота когнітивних

процесів учнів, їх адаптація до навчального процесу, а також профорієнтаційна робота з випускними класами. Тому плануючи свою роботу, шкільний психолог, як правило, обмежується діагностичними заходами, які спрямовані на виявлення психологічного клімату в класі, суїцидальних нахилів, мотивом яких можуть бути невинуваті сподівання та розчарування в дружбі чи нерозділене кохання тощо. Щодо корекційної роботи, то плануються окремі заходи з формування атракції до однолітків у підлітковому віці, що реалізують на основі індивідуальних бесід з підлітками, у яких виникли проблеми в міжособистісних стосунках з ровесниками. А проблеми міжособистісних стосунків учнів, особливо підліткового віку, відходить на другий план, бо вони, на думку більшості керівництва, не впливають на успішність навчального процесу. Проблема взаємин підлітків більше турбує класних керівників, адже необхідним елементом для гармонійного розвитку підростаючої особистості є їхні позитивні стосунки з однолітками. Вони найчастіше звертаються до практичного психолога школи з проханням провести психологічні заходи, щодо формування взаємин між

учнями. Саме наявність таких запитів, власне бажання та наявність вільного часу в практичного психолога уможливило проведення, в деяких школах, роботи щодо формування атракційних стосунків між підлітками.

Проаналізувавши особливості планування роботи вчителів та практичних психологів, ми дійшли висновку, що на сьогодні стан та рівень роботи педагогів з досліджуваної проблеми не досить високий, що обумовлюється недостатньою теоретичною та практичною підготовленістю педагогічних працівників до цієї роботи. Хоча проблема підліткових взаємин у педагогічній практиці постала досить давно, проте методичне та практичне забезпечення її розв'язання на даний момент часу не має належного рівня.

Отримані результати обумовили необхідність обґрунтування програми психологічної підтримки та соціально-психологічного тренінгу щодо формування атракції до однолітків у підлітковому віці.

Список використаних джерел

1. Прихожан А. М. Подросток в учебнике и в жизни / А. М. Прихожан, Н. Н. Толстых. — М. : Знание, 1990. — 79 с.

N. SERDYUK
Berdyansk

SPECIFIC UNDERSTANDING ATTRACTIONS TEACHERS AND PRACTICAL PSYCHOLOGISTS SECONDARY SCHOOLS

The article is devoted to the specific understanding of the phenomenon of attraction teachers and practical psychologist's schools. An experimental study on the characteristics of your understanding of teachers and practical psychologists notion attractions. It was found that the factors they think contribute to the formation of positive adolescent interpersonal relationships with peers and prevent the formation and preservation of friendly relations among adolescents. The analysis measures form of educational work teacher, as well as psycho and psycho of psychologists, on forming positive relationships between younger individuals.

Key words: attraction, teacher, psychologist, teen agers, interpersonal relationships.

Н. И. СЕРДЮК
г. Бердянск

СПЕЦИФИКА ПОНИМАНИЕ АТТРАКЦИИ УЧИТЕЛЯМИ И ПРАКТИЧЕСКИХ ПСИХОЛОГОВ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ

Статья посвящена раскрытию специфики понимания феномена аттракции учителями и практическими психологами общеобразовательных школ. Представлены экспериментальные данные исследования особенностей понимания педагогами и практическими психологами понятия аттракции. Выявлено, какие факторы, по их мнению, способствуют формированию положительных подростковых межличностных отношений со сверстниками и какие препятствуют образованию и сохранению дружеских отношений среди подростков. Рассмотрены мероприятия, формы воспитательной работы классных руководителей, а также психодиагностическая и психокоррекционная работа практических психологов по формированию положительных взаимоотношений между подрастающими личностями.

Ключевые слова: аттракция, педагог, психолог, подростковый возраст, межличностные отношения.

Стаття надійшла до редколегії 11.10.2015